

muziekweb

wijzer

Let there be rock: hardrock's oerknal

Hardrock kent drie vaders: Led Zeppelin, Black Sabbath en Deep Purple. Alle drie afkomstig uit Engeland. Dat land was midden jaren zestig in de greep van de bluesrock. Dat was de Britse vertaling van de Amerikaanse Blues. In de Britse bluesbands lag de nadruk op de elektrische gitaar en daarom was het Britse geluid steviger dan dat van hun Amerikaanse tegenhangers.

Door verbeterde versterkers lukt het groepen als The Who, Led Zeppelin en Deep Purple om tijdens hun liveshows een ´muur van geluid´ neer te zetten. De leden van Led Zeppelin beginnen hun carrières in verschillende bluesbands, maar hun nieuwe groep Led Zeppelin speelt net iets harder dan de concurrentie. Gitarist Jimmy Page grossierde in harde rockriffs terwijl Robert Plant zijn onstuimige liefdesleven bezong.

Deep Purple had met Ritchie Blackmore zijn eigen meester-gitarist in huis, maar de klassiek geschoolde organist Jon Lord voorzag de eigenwijze gitarist van tegengas. Ondanks het succes van Led Zeppelin en Deep Purple is het vooral Black Sabbath dat als oervader van heavy metal wordt gezien.

Dat heeft alles te maken met het duistere imago van de groep uit Birmingham. Black Sabbath zong over angstaanjagende zaken. Wat dat betreft spreken songtitels als Sabbath Bloody Sabbath en War Pigs voor zich. Het idee ontstond toen de vier bandleden een lange rij zagen staan voor een bioscoop. 'Die mensen staan in de rij om zich bang te laten maken voor een griezelfilm. Laten wij muziek maken waarmee we ze de stuipen op het lijf jagen', was het slimme idee van de groep. Het sloeg aan. Black Sabbath scoorde een grote hit met Paranoid. Veel critici vonden Black Sabbath slecht, maar met name onder jongens was de groep enorm populair.

De term 'heavy metal' was nog geen gemeen goed in de jaren zeventig. Het begrip duikt voor het eerst op in het lied Born To Be Wild van Steppenwolf, een Canadese groep die meer 'hardrockers' schreef het volume op, glamrock legt de nadruk op het showelement en binnen progrock is experimenteerdrijf en technisch kunnen belangrijk. '>rock' dan 'metal' was. Aanvankelijk boeken vooral Engelse groepen succes met hardrock. Een Amerikaanse uitzondering is Alice Cooper, een domineesoon die de wereld over trekt met een theatrale horrorshow waarin zijn bloeddorstige alter ego aan het einde van de show het loodje legt.

Eén van Alice's succesvolle opvolgers is Kiss, dat midden jaren zeventig met afstand de meest succesvolle hardrockgroep op de wereld is. Reden van het succes zijn niet alleen de poppy hardrocksongs van het kwartet, maar vooral de oogverblindende optredens vol vuurwerk, rookbommen en special effects. Middelpunt zijn de bandleden van Kiss die er met hun beschilderde gezichten eerder doen denken aan exotische ruimtewezens dan aan een band die staat te spelen in de rockbar om de hoek.

Spreading the disease: de jaren tachtig

Hardrock blijft dichterbij de rock staan. De muziek is harder dan de doorsnee popmuziek, maar melodie speelt nog een belangrijke rol in de muziek. Net als bij veel blues- en rockbands zingen hardrockbands het liefst over seks, uitgaan, mooie vrouwen en sterke drank. Naast Kiss maken ook Aerosmith, Lynyrd Skynyrd en het Ierse Thin Lizzy in de jaren zeventig goede sier met stevige rocksongs die het beste tot hun recht komen tijdens de opwindende live-shows.

Ze steken een generatie van jonge artiesten aan, die in de jaren tachtig daar de vruchten van plukken. Begin jaren tachtig scoren hardrockbands ook hits in de top-40, vaak met meeslepende rock ballads. Jonge groepen als Van Halen (met de atletische frontman David Lee Roth), Bon Jovi en het losgeslagen Mötley Crüe groeien uit tot rockmiljonairs. Europese groepen als Def Leppard, Europe, The Scorpions en het Nederlandse Vandenberg doen het ook goed in Amerika. Vooral jongeren vallen voor de combinatie van stevige gitaren, pakkende refreïnen en showmanschap.

De bekendste groep uit die tijd is Guns N' Roses die van hun debuutalbum *Appetite For Destruction* meer dan 25 miljoen exemplaren verkoopt. Om op te vallen in het enorme aanbod, dossen hardrockbands zich steeds raarder uit, bedekken hun gezichten onder drie lagen make-up en zetten hun lange haar overeind met vele bussen haarlak. Deze stroming heet glam metal (door tegenstanders ook wel spottend 'hair metal' genoemd) en is vooral populair in Amerika.

Tegelijk met het enorme succes van de glamrockgroepen rommelt het ook ondergronds. In navolging van Black Sabbath kiezen Engelse groepen als Judas Priest, Motörhead en Iron Maiden voor een geluid dat nog sneller en harder is. Deze groepen verwijderen vakkundig de blueswortels uit de hardrock. De teksten zijn donker van toon en bezingen geweld terwijl Iron Maiden zich ook laat inspireren door bloedige geschiedenisverhalen. Deze stroming wordt de New Wave Of British Heavy Metal genoemd.

Aanvankelijk lijkt 'heavy metal' vooral een Europese aangelegenheid, maar een jonge Deense drummer exporteert deze muziek met succes naar Amerika. Lars Ulrich richt in 1982 Metallica op en kiest ervoor om nog sneller te spelen dan zijn Engelse voorbeelden. Elders in Amerika werken jonge groepen volgens dezelfde spelregels: Slayer, Megadeth en Anthrax.

Ondanks (of misschien wel dankzij) hun meedogenloze muziek, groeien ze uit tot de grootste metalacts van de jaren negentig. Deze stroming staat bekend als 'thrash metal', de muziek is snel en opwindend, maar in tegenstelling tot punk zijn dit bekwame muzikanten.

De solerende gitaristen en razendsnelle drummers groeien uit tot culthelden. In tegenstelling tot de extravagante glamrockers zijn de thrashers opvallend gewone jongens, die qua uiterlijk amper zijn te onderscheiden van hun fans.

We who are not as others: de subcultuur

Of je nu oud, kortharig of pimpelpaars bent: het maakt niet uit. Je bent altijd welkom om mee te doen. Toch vind je een aantal stijlkenmerken terug bij het gros van de hardrockers. Allereerst het zwarte t-shirt, bij voorkeur van een favoriete groep. Elke zichzelf respecterende metalband heeft een logo dat uit duizenden herkenbaar is. Denk maar aan de beeldmerken van Iron Maiden, Motörhead of Metallica.

De gemiddelde metalhead is man, blank en draagt lang haar. Tegenwoordig zie je bij concerten steeds meer kale hoofden, wat ook te wijten is aan de wijkende haarlijn van de eerste generatie hardrockers. Andere vaste attributen zijn de strakke spijkerbroek, het leren jack en armbanden en riemen met metalen pinnen. Ook tatoeages zijn bovengemiddeld populair.

Het gemeenschapsgevoel is een belangrijk onderdeel dat wordt gevierd tijdens de concerten en festivals. Nederland had in 1994 de primeur met eerste meerdaagse metalfestival, Dynamo Open Air. Tijdens de meest succesvolle edities trok het festival bijna 100.000 bezoekers uit heel Europa.

Tijdens de concerten zijn er verschillende manieren om los te gaan op de muziek. Je kan headbangen: op het ritme van de muziek je hoofd op en neer bewegen. Bij de heftige metalbands zoeken fanatieke fans elkaar op in de 'circle pit' voor het podium. Daar botsen en beuken ze stevig op elkaar in. Voor de buitenstaander ziet het er gewelddadig uit, maar er zijn etiquettes: niet doelgericht iemand slaan, zeker niet in het gezicht, en mocht iemands vallen, dan wordt die persoon altijd opgeraapt.

Het gemeenschapsgevoel uit zich ook in de trouw van de fans. In tegenstelling tot veel popacts wordt metalartiesten een matig album vergeven, het concert wordt toch wel bezocht. Groepen als Kiss, AC/DC en Iron Maiden groeien langzaam richting de pensioengerechtigde leeftijd, maar trekken daarom altijd nog volle zalen van stadionformaat. Ook zijn er meerdere voorbeelden waar succesvol geld werd opgehaald voor ernstig zieke muzikanten of fans, die hun behandeling niet konden betalen.

Hardrockfans dragen geen eenduidig politiek of religieus idee uit. Sommige zijn links, andere rechts of a-politiek. Er zijn atheïstische en christelijke metalfans. De vrijheid van meningsuiting is wel een belangrijk goed: juist omdat metal in tekst, muziek en beeld graag tegen de benen van de gevestigde orde schopt. Dat blijkt wel uit het volgende hoofdstuk.

We're not gonna take it: de controverses

Van meet af aan trachtten hardrockbands elkaar te overtroeven met een extremer imago. In hun pogingen te shockeren haalden veel hardrockartiesten hun inspiratie uit horrorfilms. Tijdens zijn theatrale shows liet Alice Cooper zich executeren met een nep-guillotine. Dood en verderf blijven een taboe in onze samenleving en zijn daarom ideaal voor metalbands. Ook flirts met occultisme en satanisme blijken ideale manier om de christelijke meerderheid te schokken.

Een bekend symbool is het 'duivelshoortje' dat fans maken door wijsvinger en pink in de lucht te steken. Een onschuldig gebruik volgens Ronnie James Dio, de zanger die het gebaar introduceerde bij het hardrockpubliek. Het was het gebaar waarmee zijn Italiaanse oma het kwaad trachtte te bezweren.

Dergelijke nuances gaan vaak verloren bij de conservatieve tegenstanders van hardrock. Vooral in de Verenigde Staten schromen sommige radicale christenen niet om allerlei bands aan de schandpaal te nagelen. Soms volledig onterecht. Zo wordt er van AC/DC beweert dat die naam staat voor 'Anti Christ / Death to Christ' terwijl de band haar naam dankt aan de stroomaanduiding op elektrische apparaten ('alternating current / direct current').

Bezorgde ouders richtten de vereniging PMRC op, die via rechtszaken metalartiesten het zwijgen proberen op te leggen. Berucht is de rechtszaak tegen Judas Priest uit 1990. De band wordt ervan verdacht met haar teksten twee jonge fans aan te zetten tot zelfmoord. De aangeslagen groep verweert zich en wordt vrijgesproken. Ook artiesten als Twisted Sister en Marilyn Manson worden zonder succes gedaagd.

Neemt niet weg dat er metalheads zijn, die er anti-christelijke ideeën op na houdt. Op een paar incidenten na, blijft dat sentiment beperkt tot praatjes. Kerken en gelovigen worden met rust gelaten. Dat staat in schril contrast met de behandeling van metalfans in islamitische landen als Egypte en Iran waar de vermeende 'duivelsmuziek' bij wet is verboden en metalfans worden opgepakt.

Uiteraard heeft de metalgemeenschap ook zo haar eigen taboes. Al te politieke overtuigen passen beter bij punks en worden door metalheads gewantrouwd. Net als de predikers van welk geloof dan ook. Al zijn er ook uitzonderingen op die regel. Zo gooiden de christelijke hardrockers van Stryper graag Bijbels in het publiek.

Een plotse muzikale koerswijziging om zo meer geld te kunnen verdienen, dat is eigenlijk de enige echte doodzonde voor een doorgewinterde metalhead. Toen Kiss een disconummer schreef (I Was Made For Lovin' You) konden veel van hun oude fans dat maar moeilijk verkroppen.

Good times bad times: de jaren negentig

Net als bij hardrock was er een hoofdrol voor ruige gitaren die op hoog volume werden bespeeld. Het grote verschil was dat grunge-artiesten als Nirvana en Soundgarden niets moesten hebben van de show en het theater van de hardrockers. De nieuwe sterren kleden zich in vale bloezen en kapotte jeans die ze voor een prikkie bij de kringloopwinkel hadden gevonden. De klassieke hardrock (en uitdossing met lang haar en leren jack) werd een relict uit het verleden. Metal werd iets voor de underground. Daar floreerde de muziek wel, vooral in de meest extreme subgenres (black metal, death metal) waar de gemiddelde muzikliefhebber amper weet van had.

Uitzonderingen waren er wel. Eén metalband wist wel door te breken naar een groot publiek en dat was Metallica. Met hun zesde album, herkenbaar aan de zwarte hoes, scoorde de undergroundband van weleer zelfs hits in de top-40 en speelden ze in grote zalen als Ahoy'. En ook al verdween de klassieke hardrock uit het straatbeeld, metal was nog steeds een belangrijke bouwsteen in veel populaire muziek. Vanaf de jaren negentig ontstaan er fusies met bijna elke andere muziekstijl.

Metal en punk hadden elkaar in de jaren tachtig al gevonden. Groepen als DRI en Suicidal Tendencies pikten de snelheid, presentatie en politieke teksten van punkgroepen en vulden die aan met gitaarriffs en solo's uit metal. Vanaf de jaren negentig voegden Rage Against The Machine en Biohazard nog ingrediënten uit hiphop toe aan de mix.

Een korte maar hevige substijl was funkmetal, dat dansbare baslijnen van de funk combineerde met hakkende metalgitaren, zang en rap. Voorbeelden waren Faith No More en Primus. Rapper Ice-T pionierde in de combinatie van hiphop en metal met zijn omstreden project Body Count. Het was de blauwdruk voor de extremere 'nu-metal', een genre dat in Amerika ontstond. 'We hielden van de metal van Morbid Angel en de hiphop van Ice Cube. Het was logisch voor ons om die twee te combineren,' aldus Jonathan Davis, de zanger van Korn. Davis wisselde verschillende stemmen af: een metalbrul, rappen en 'cleane' zang.

Ook de combinatie van elektronische stijlen als industrial, electro en house met metal kwamen opzetten. Pioniers als Laibach en Ministry bereikten een select publiek, maar aan de hand van Marilyn Manson en Rammstein duikt ook deze muziek bovengronds op.

Global metal: de toekomst

Metal kent ontzettend veel subgenres die nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. Drie subgenres vallen echter op door hun extreme karakter. Allereerst is er deathmetal. De overtreffende trap van thrash metal, dus nog sneller. Opvallend stijlkenmerk is de 'grunt', een keelklank die klinkt als een combinatie van brullen en gorgelen. De 'zang' wordt zo ingezet als een extra muziekinstrument, maar het maakt de teksten amper verstaanbaar.

Black metal is een ander extreem subgenre. Ook hier ratelende drums, maar in tegenstelling tot death metal is de productie vaak opvallend 'lo-fi'. Technisch kunnen is ondergeschikt aan de boodschap: antichristelijke teksten. Het genre is vooral populair in Scandinavië waar volgens de kenners ook de beste bands vandaan komen. Vanaf 2000 keren veel black metal bands zich af van de rauwe beginselen en tuigen ze hun muziek bombastisch op. Het leverde aanzienlijk undergroundsucces op voor groepen als Dimmu Borgir.

Waar black en death metal vooral snelheidsrecords trachten te breken, daar kiezen ze in doommetal voor om zo traag mogelijk te spelen. De oude platen van Black Sabbath gelden als de heilige graal voor logge groepen als Electric Wizard en Sunn O.

Moe van de extremen zijn er ook juist bands die vanaf 2000 terugkeren naar een symfonisch geluid en zich, net als Deep Purple, laten inspireren door klassieke muziek. Met Within Temptation en Epica heeft Nederland twee van zulke groepen in huis. Beide bands boeken behoorlijke successen in het buitenland.

Retro is vanaf de jaren negentig ook weer in. Power metal heet het subgenre dat sterk leunt op het werk van Judas Priest en Iron Maiden. Bands als Monster Magnet en Kyuss lieten zich liever leiden door het hardrockgeluid van de vroege jaren zeventig. Stonerrock werd de benaming voor dat genre. Kyuss-gitarist Josh Homme brak uit dat keurslijf en richtte het hoogst succesvolle Queens Of The Stone Age op, dat moeiteloos alternatieve rock, classic rock en metal combineert.

Meer dan ooit is metal een internationaal fenomeen. Metafans zitten overal en die afkomst hoor je ook terug in hun muziek. In Noorwegen en Zweden koppelden muzikanten hun lokale volksmuziek aan harde gitaren en noemden het Viking metal. Het Braziliaanse Sepultura voegt swingende percussie toe aan hun explosieve muziek. Orphaned Land, een band uit Israël, maakt 'oriental metal'. Er zijn zelfs metalbands in Irak, zoals de film Heavy Metal In Baghdad bewees. De groep Acrassicauda lukte het om de oorlog te ontvluchten. Met dank aan buitenlandse metafans die de groep onderdak gaven.

Meer dan ooit is metal uitgegroeid tot een fenomeen dat wereldwijd miljoenen luisteraars elke dag weer weet te boeien.